
Bedre enn røntgen

BOKOMTALER

Boken er doktoravhandlingen til den danske sosiologen Dorte Effersøe Gannik og hun inviterer leseren inn i sitt liv som forsker. Hun disputerte for den sosiologiske doktorgraden sommeren 1999. Forskningen startet med et beskjedent prosjekt om rygglidelser og sosialt nettverk og ble gjennomført som en tverrsnittsunndersøkelse av et tilfeldig utvalg av personer i en middelstor dansk by (Næstved). Men i stedet for å regne ut p-verdier for ulike sammenhenger, supplerte Gannik undersøkelsen med en kvalitativ forløpsstudie over flere år med et stratifisert utvalg av 55 personer delt inn i tre grupper: med lette, middels og sterke ryggplager.

Avhandlingen vitner ikke bare om et kreativt design, men også om en kritisk forsker. Det er en fryd å lese denne monografien. Mange med ulike ståsted vil ha glede av å lese den. Medisinstudenter for eksempel vil i kapittel 2 få et lynkurs i medisinsk sosiologi med en oversikt over ulike sosiologiske teorier om sykdomsoppfattelse og sykdomsatferd. På en lett forståelig måte vurderes Parsons teori om sykdomsroller, ulike antropologiske modeller og Antonovskys mestringsmodell. Gannik lar seg selv inspirere av Alonzos teori om «everyday illness behaviour». Den amerikanske sosiologen Alonzo beskriver sykdom som en hverdagslig erfaring hvor helsevesenet først kobles inn når personen ikke lenger kan håndtere kroppens ulike signaler. Han argumenterer for at sykdom utfolder seg i relasjoner og ikke inni den enkelte personen, påvirket av ytre krefter.

Leger og fysioterapeuter vil på grunnlag av intervjuene og spørreskjemaene få bekreftet at folk har et mangfold av ulike måter å takle ryggplager på. Intervjuene viser at helsevesenet i liten grad bidrar med kunnskap som integreres i disse handlingsstrategiene og at ekspertene heller ikke er i stand til å sørge for tilbakemeldinger fra pasienter på hvordan legens symptomorienterte behandling virker eller hvilke egne løsninger pasienten klarer å skape. Dette til tross for at legevitenskap bare i 20 – 25 % av tilfellene med ryggbesvær kan angi en veldefinert årsak.

Kapittel 5 gir en beskrivelse av folkelige sykdomsoppfatninger, hvor fine figurer anskueliggjør mangfoldet og det personlige. Kapittel 6 forteller om ulike folkelige sykdomshandlinger, som forskeren deler inn i følgende kategorier:

symptomlindrende behandling, daglige forebyggende aktiviteter, mindre og større omlegginger av livssituasjonen.

Fagmennsker som er opptatt av at sykdom må beskrives i et kjønnsperspektiv, vil i kapittel 7 få en fin oversikt over ulike teorier som prøver å forklare hvorfor sykkeligheten er forskjellig mellom kjønnene. Denne undersøkelsen viser i tillegg at kvinner har en stedfortredende symptomoppmerksomhet: De kan fortelle om sine ektefellers plager, noe mennene i undersøkelsen ikke kan. Kvinnene reagerer tidligere på ulike symptomer, men de reagerer mindre ved sterkere symptomer, mens mennene trenger en høyere terskel. Når de først reagerer, så gjør de det kraftig. I sosiologspråket lyder det slik: Menns atferdsgradient stiger steilere med sykdommens alvorlighetsgrad. Forskeren beskriver også et lite påaktet fenomen, nemlig de private profesjonelle – altså fagmennsker man kjenner privat og som bidrar med ulike råd og tiltak. Slike private profesjonelle er nesten uten unntak kvinner.

Sosialmedisinere vil i kapitlene 8 – 10 få en teoretisk og empirisk analyse av sammenhengen mellom sykdom og arbeidsvilkår, sosial klasse, fattigdom og livssituasjon. Noen av svarene bygger på ressursteorien: Sykelighet er avhengig av et komplekst samspill av ulike ressurser: private, fra nettverket og fra det offentlige. De utålmodige, som ønsker å lese boken i flere etapper, får mot slutten et 30 siders sammendrag av konklusjoner og perspektiver.

Begrepet sykdomshandlingsfelt er sentralt og åpner for nye måter å beskrive sykdommens relasjonelle eller situasjonelle dimensjoner. Forfatteren har levert mer enn fragmenter til en sosial sykdomsteori, avhandlingen kan bli en solid plattform og anmelderen håper at boken stimulerer til debatt om medisinsk teori, refleksjon over egen praksis og nye kreative forskningsprosjekter. Klikk og kjøp på www.samfundslitteratur.dk/

HaraldKamps

Institutt for samfunnsmedisinske fag

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Publisert: 20. mars 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 2. januar 2026.